

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Луцький національний технічний університет
Кафедра інженерної педагогіки, психології та українознавства

Освіта і культура Волині: історія та сучасність

*матеріали I Всеукраїнської
науково-практичної конференції*

Науковий збірник

Луцьк – 2012

УДК [93+02] (477/82) 08
ББК 63.3 (4 УКР - ВОЛ) я 43+ 78.33

Статті збірника містять результати досліджень з питань історії, культури та освіти Волині й України. Розглядаються актуальні теоретичні та методологічні проблеми педагогіки і психології, а також особливості українського мовного середовища.

Редакційна колегія:

Герасимчук

Зоряна Вікторівна

проректор з науково-педагогічної роботи Луцького НТУ,
доктор економічних наук,
професор

Жук

Оксана Миколаївна

завідувач кафедри інженерної педагогіки, психології та українознавства Луцького НТУ,
кандидат історичних наук, доцент

Мартинюк

Ярослава Миколаївна

доцент кафедри інженерної педагогіки, психології та українознавства Луцького НТУ,
кандидат історичних наук

Сушик

Ірина Вікторівна

доцент кафедри інженерної педагогіки, психології та українознавства Луцького НТУ,
кандидат історичних наук

Тиха

Лариса Юрївна

доцент кафедри інженерної педагогіки, психології та українознавства Луцького НТУ,
кандидат філологічних наук

Відповідальна за випуск: **Жук Оксана Миколаївна**

Матеріали надруковані відповідно до оригіналів авторських текстів. У разі передруку посилання на науковий збірник є обов'язковим.

© Редакційно-видавничий відділ
Луцького національного технічного університету

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. Історіографія та джерелознавство	8
Костюк Михайло	
З історії рідкісних видань початку XIX ст. про Волинь	8
Дмитренко Алла	
Фольклорно-етнографічні студії Волині та Західного Полісся у першій половині XIX століття	13
Казмірчук Олег	
Передумови та початки становлення церковно-історичного краєзнавства на Волині	19
Дорожинська Марія	
Джерела до вивчення діяльності товариства «Просвіта» в Галичині	27
Лихач Наталя	
Джерела до вивчення діяльності НТШ (1873 – 1914 рр.)	30
Соловей Олександр	
Міграційні рухи на Волині через радянсько-польський кордон у міжвоєнний період (1919 – 1939 рр.). Джерельна база дослідження	34
Коліда Наталія	
Розвиток педагогіки дитячого руху: історіографічний аналіз	40
Орлов Владлен	
Основні відмінності між новою релігійною течією та сектою: історіографічний вимір	46
РОЗДІЛ 2. Школа та освіта в духовній культурі українського народу	49
Сушик Ірина, Павлик Вікторія	
Становлення університетської системи освіти в добу середньовіччя: західноєвропейський аспект	49
Джаман Таміла	
Соціально-політичні особливості Волині XVIII – поч. XIX ст. та їх вплив на освіту краю	59
Сажок Оксана	
Бібліотеки Володимир-Волинського Свято-Володимирського братства (друга половина XIX – початок XX ст.)	66
Вонк Мирослава	
Проблема модернізації змісту фольклористичної підготовки словесників в українських університетах	72

Добровичинська Валентина	
Розвиток дошкільної освіти у Волинському воеводстві (1921–1939 рр.)	77
Мазурок Валентин	
Німецька окупаційна політика у сфері освіти на Волині у 1941 – 1944 рр.	82
Прищепа Олена	
Культурна спрямованість навчальних закладів на розширення читацького середовища у містах Волинської губернії (XIX – початок XX ст.)	86
РОЗДІЛ 3. Актуальні проблеми розвитку вітчизняної культури	91
Сушик Ірина, Войтович Сергій	
Форми і методи культурно-освітньої діяльності українських січових стрільців на Волині	91
Галан Ольга	
Роль культури в державотворчих процесах	100
Мартинюк Ярослава	
Вибори до сільських самоуправ на Волині у міжвоєнний період	103
Расвич Тамара, Расвич Андрій	
Роль матері-українки в національному вихованні (1921–1939 роки)	108
РОЗДІЛ 4. Охорона і збереження пам'яток національної культурної спадщини	113
Зінько Дмитро	
З історії відкриття Волинського музею (1929-х р.)	113
Кушпетюк Олена	
Співпраця музейних закладів Волині із Київською археографічною комісією	116
Смолінська Ольга	
Дерев'яні церкви Волині XIX – початку XX ст.: проблеми дослідження та збереження	122
РОЗДІЛ 5. Фольклорно-етнографічні традиції Волині: історичний контекст	129
Жалко Тетяна	
Весняні календарно-обрядові пісні у працях волинських дослідників	129
Федончук Василина	
Традиційна планувальна структура та внутрішній інтер'єр української хати	133

Маклакова (Панчук) Оксана	
Образи-маски в обрядах щедрого вечора (на матеріалах фольклору Волині)	139
Шелісна Наталія	
Найпоширеніші види рослин в народних легендах та переказах Західної Волині та Західного Полісся	146
РОЗДІЛ 6. Волинезнавство і краєзнавство	151
Жук Оксана	
Особливості соціально-топографічної структури Луцька часів Речі Посполитої	151
Шени Валентин	
Реалізація кооперативних принципів у кооперативному русі Волині	156
Панченко Вікторія	
Становлення мережі установ мирової юстиції на Волині у 1871–1919 роках	163
Хадядова Фатіма	
Статус та структура Житомирського міського магістрату наприкінці XVIII – у I половині XIX століття	168
Ткачук Анатолій	
Становлення та розвиток системи середньої освіти на Волині у XIX – на початку XX ст.	174
Рашиграсв Олег	
Освітнє питання в корпусі державної поліції Волинського воеводства: перша половина 1920-х років	181
Гладушук Сергій	
Державна легітимація польської адміністрації в західній Волині у 1919 – 1921 роках	186
Ткачук Ірина	
Традиції та сучасна діяльність кременецької „Просвіти” на Волині	191
Нереходько Наталія	
Гуманітарна місія Червоного Хреста на Західній Волині (1921 – 1939 рр.)	195
Вепрів Роман	
Нові тенденції у вирішенні господарських задач на селі в другій половині 60-х років XX ст.	200
РОЗДІЛ 7. Історичні постаті волинського краю	204
Потапюк Лілія	
Суперечливість та складність поглядів Агатангела Кримського ...	204

Потапюк Лілія, Глухова Мар'яна Ідеї народності у педагогічній спадщині К.Д. Ушинського	211
Вітренко Валентин Одержимий великою українською поетесою	216
Мельник Олександр «Невтомний працівник на ниві української державности» (про діяча УНР з Волині Миколу Ковальського)	222
Мацелюх Катерина Петро Абрамович як член товариства дослідників Волині (1909-1920 рр.)	229
Скакальська Ірина Роман Бжеський і Кременеччина	233
РОЗДІЛ 8. Історія та сучасність українського мовного середовища	238
Гедз Світлана Лексико-семантичні та прагматичні характеристики компліментарних висловлювань у сучасній англійській мові	238
Голоюх Леся Стилістична семантика дієслів лексичного поля «людина» в ідіостилі Ю. Мушкетика	242
Мялковська Людмила Поняття концепту в сучасній лінгвостилістиці	246
Николюк Тамара Характерологічні особливості героїв роману Володимира Лиса "Століття Якова"	250
РОЗДІЛ 9. Теоретичні та методичні проблеми педагогіки і психології	254
Ауксель Юлія Застосування дистанційної освіти як рішення педагогічної проблеми отримання фундаментальних знань студентами морських спеціальностей	254
Большакова Марія Роль культури у процесі підготовки перекладача до професійної діяльності	257
Вербовецька Стефанія Позитивний вплив музики на розвиток індивідуума	262
Гей Мирослава Інноваційні технології як засіб інтенсифікації навчального процесу з іноземної мови	268

Губіна Алла Мотивація досягнення успіху у контексті професійного самовизначення студентів	271
Свєтюков Олександр Інформаційна діяльність в навчально-виховному процесі	277
Кушнірчук Оксана Чинники, які порушують процес соціалізації дівчат-вихованок школи-інтернату	282
Мартинюк Алла Доцільність використання структурування змісту філологічних знань при вивченні української та англійської мов студентами технічних вузів	286
Моторна Світлана Еволюційна парадигма вищої освіти	293
Ніколаєнко С.В. Організаційно-педагогічні умови реалізації особистісно орієнтованих технологій у професійній діяльності викладача вищого навчального закладу	298
Нередон Наталія Особливості застосування тактики вибачення для досягнення гармонізації міжособистісної інтеракції	304
Руденко Микола Особливості методичного забезпечення професійно-педагогічної компетентності майбутніх майстрів виробничого навчання	308
Трофімова Тетяна Сучасні методики викладання гуманітарних дисциплін в умовах медичного коледжу	314
Уєова Вікторія Напрями вирішення проблем професійної освіти фахівців в контексті Болонського процесу	320
Шутова Світлана Основні проблеми підготовки майбутнього педагога	323
Автори збірника	327

целярских служащих Житомирского городского магистрата., 1820 — 1823 гг., 115 арк.

13. Держархів Житомирської обл., ф. 3, Городовые магистраты 1800 — 1849. Оп. 1. Спр. 193 Решения Житомирского городского магистрата, 345 арк.

14. Держархів Житомирської обл., ф. 3, Городовые магистраты 1800 — 1849. Оп. 1. Спр. 96 По обвинению президента городского магистрата Ивана Иванова в злоупотреблении по службе., 97 арк.

Ткачук Анатолій
м. Луцьк

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК СИСТЕМИ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ НА ВОЛИНІ У ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Середня освіта на Волині в ХІХ – на початку ХХ ст. була представлена прогімназіями, гімназіями, реальними училищами та приватними навчальними закладами з відповідними програмами. Гімназії поділялися на чоловічі та жіночі. Крім реальних училищ діяли ще й комерційні та спархіяльні.

Історія українських гімназій бере початок з часу їхнього введення в Російській імперії і запровадження Статуту гімназій і прогімназій (1804 р.). Ними визначалася мета гімназичної освіти: готувати обдароване юнацтво до навчання в університеті, а тим, хто не планує продовжувати навчання, дати «відомості, необхідні для добре вихованої людини». Ця мета ґрунтувалася на двох абстрактних ідеях: розвиток здібностей молодих людей і їх релігійно-моральне виховання. Реалізовувалася вона в перші десятиліття існування гімназій вкрай незадовільно. За свідченнями сучасників, цим закладам з великими труднощами вдавалося виконувати своє головне завдання – готувати молодь до сприйняття академічних або університетських курсів наук. Але і тих, хто не ставив собі за мету продовжувати освіту, вони мало задовольняли, оскільки не давали практичних навичок для життя.

Усе це спричинило необхідність реформи ініціатором якої виступив попечитель Санкт-Петербурзького учбового округу С.Уваров. У 1823 р. було видано новий Статут, який докорінно змінив гімназійний навчальний процес поставивши на перше місце вивчення класичних мов.

У нашому краї гімназія як навчальний заклад з'явилася у 1832 р. після польського повстання 1831 р. і закриття Кременецького ліцею «як розсадника революції». Натомість було «Высочайше повелено вместо Кременец-

кого лицея открыть в Волынской губернии две русские гимназии, одну в Житомире, другую в Луцке» [1, 276].

Згідно Статуту про штат гімназій та дворянських училищ від 16 червня 1835 р., штат волинських гімназій складався з директора, інспектора, законовчителів: грецького та римо-католицького віросповідання; семи старших вчителів, які викладали російську мову та літературу, латинську мову, математику, фізику, історію та п'яти молодших вчителів, що викладали німецьку і французьку мови, географію, малювання та чистописання [9, 50].

Крім двох гімназій у Волинській губернії, були відкриті повітові дворянські училища в Луцьку, Новоград-Волинську, Теофільську, Острозі, Володимирі, Ковелі, Дубно. В них викладалися: Закон Божий, російська мова і література, історія і географія, латинська мова, математика, французька і німецька мови, малювання [5, арк. 519].

Згідно Статуту 1864 р. гімназії були поділені на класичні та реальні. Класичні перебували у привілейованому становищі, оскільки лише їхні випускники отримували змогу поступити в університет. Однак і до реальних освітніх закладів населення проявляло помітний інтерес.

В ході реалізації наступної шкільної реформи 1871-1872 рр. в системі середньої освіти було відновлено домінуючі позиції класицизму. Доводи її прибічників обґрунтовувалися двома головними пунктами: класична система навчання є панівною в Європі, стародавні мови дають чудовий засіб «для зосередження шкільних занять». Однак ці нововведення були сприйняті неоднозначно і класична освіта почала піддаватися досить гострій критиці.

Незадоволення суспільства класичною системою освіти було таким сильним, що її навіть розглядали як одну з головних причин гімназійних заворушень початку ХХ ст. і загострення відносин між педагогами і вихованцями.

На 1917 р. у Волинській губернії працювали 10 чоловічих гімназій, серед них: Володимир-Волинсько-Мономахівська гімназія, заснована у 1910 р., Лубенська – 1909 р., Житомирська Перша – 1909 р., Житомирська Друга – 1877 р., Ковельська – 1909 р., Луцька – 1895 р., Новоград-Волинська – 1912 р., Острозька – 1908 р., Рівненська – 1914 р. та Старокостянтинівська у 1912 році [13, 73].

Жіночі гімназії та прогімназії на Волині, як і в інших регіонах України, поділялися на три типи: міністерські (підвідомчі Міністерству народної освіти), Маріїнські (підпорядковані Головній раді жіночих навчальних закладів відомства імператриці Марії – дружини царя Павла І) і приватні.

Жіночі гімназії діяли в таких містах: Дубно з 1910 року, Житомирі – св. Анастасії з 1911 р., у Володимир-Волинську – О.І.Банківської з 1910 р.,

в Житомирі – Овсянникової з 1904 р., М.В.Покрамович з 1906 року, у Здолбунові – баронеси Е.І.фон-Таубе з 1909 р., в Ізяславі – Ю.Е.Селіванової з 1915 р., Ковелі – Ю.В.Пирогової з 1908 р., Кременці – С.В.Алексіної з 1912 р., Луцьку – А.М.Коленко з 1888 р., Новоград-Волинську – Е.І.Жуковської з 1914 р., в Острозі – жіноче училище Н.Д.Блудова з 1865 р., в Рівному з 1900 р. [13, 73-74].

Переважна більшість гімназій, які діяли на Волині на початку ХХ ст. пройшли через статус прогімназії, тобто неповної гімназії. Особливо це стосується жіночих гімназій.

На відміну від інших регіонів України (особливо Полтавської і Чернігівської губернії, де жіночі гімназії діяли ще з середини ХІХ ст.), Волинь на той час була позбавлена цього типу навчальних закладів.

Як виняток, в 1865 р. у Волинській губернії було відкрито жіноче училище графа Д.Блудова, яке мало свій особливий статус і при повному гімназійному курсі користувалося правами жіночих гімназій Міністерства народної освіти. Попечительською училища було призначено графиню А.Блудову.

Жіночі гімназії та прогімназії Волині фінансувались гірше, ніж чоловічі: значна їх кількість утримувалась в основному на кошти приватних осіб, плати за навчання та громадських пожертвувань. Наприклад, у вересні 1897 р. було розпочато справу по влаштуванні середнього жіночого навчального закладу у Рівному. Вже в жовтні 1898 р. рівненське громадське управління вирішило одноразово асигнувати «на влаштування урядової жіночої гімназії» 10000 рублів. Хоч російський уряд відверто заявив про свою зацікавленість у створенні в південно-західному краї урядових навчальних закладів, але брати на себе витрати, пов'язані з їх відкриттям і утриманням не погоджувався. Так, у грудні 1898 р. управління справами міністерства народної освіти повідомив попечителя Київського навчального округу, що «розраховувати на видачу із державної скарбниці повністю всієї суми, необхідної на утримання проектованої жіночої гімназії, не варто». Тому доля навіть державних закладів знову ж таки мала залежати від громадської та приватної ініціативи. На всю губернію виявилось лише дві гімназії – Старокостянтинівська і Рівненська, які отримували незначні державні субсидії. У 1917-1918 навчальному році перша отримувала 6046 рублів, що становило 18,3% від загальної кількості гімназійних прибутків, а друга – 11554 рублів 35 копійок, тобто 23,3% [7, 142; 155]. Казна виділяла незначну суму грошей, а тому бюджети волинських гімназій були невеликими і не забезпечували в достатній мірі їхні матеріальні та духовні потреби. Так, в 1913 р. бюджет Луцької приватної гімназії становив 10310 руб., Житомирської приватної М.Овсянникової – 16910 руб., Рівненської – 20501 руб., Острозького училища графа Д.Блудова – 40817 руб. [12, 324].

Окрім класичних середніх навчальних закладів у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. в нашому краї сформувалася і система середньо-спеціальної професійно-технічної освіти.

Згідно положень шкільної реформи 1871 р. розпочалося створення навчальних закладів з яскраво вираженою професійною спеціалізацією, які готували учнів до практичної діяльності в галузі промисловості і торгівлі. В першу чергу це стосується реальних училищ. Статут цих навчальних закладів передбачав шестирічний термін навчання. Додатковий сьомий клас давав право випускникам вступати до технічних вузів.

Для вступу в перший клас реального училища необхідно було досягнути 10-13-річного віку, а також знати головні молитви і розуміти найважливіші події світової історії згідно текстів Старого і Нового заповітів, вміти читати російською мовою і переказувати прочитані короткі тексти, робити етимологічний розбір, грамотно писати на російській мові, прочитати напам'ять один із вивчених вдома віршів, а також вміти читати на старослов'янській мові, знати перші чотири дії з цілими числами. В інші класи реального училища приймалися ті учні, які мали відповідно до класу рівень знань і вік.

Таким чином, потрапити на навчання до реального училища могли діти тих батьків, котрі мали можливість забезпечити їм хорошу підготовку до вступу в навчальний заклад [3, арк. 357].

Учні, які закінчили курс навчання в реальному училищі і додатковому при ньому класі та отримали свідоцтво про знання цього курсу могли поступити у вищі спеціальні училища хоч і підлягали обов'язковому повторному екзамінуванню [6, 31].

Однак на початок ХХ ст. на Волині діяло лише Рівненське реальне училище, яке було одним з 13 подібних навчальних закладів Київського учбового округу.

Для забезпечення професійними кадрами торговельної галузі у 1904 р. в Кременці і в 1907 р. в Житомирі було відкрито комерційні училища. Вони мали статус середнього навчального закладу, що давав учням загальну і комерційну освіту і підпорядковувалися Міністерству торгівлі і промисловості.

Середню спеціальну освіту також можна було отримати, закінчивши Житомирську школу фельдшерів і акушерок-фельдшерниць з роздільним для юнаків і дівчат навчанням.

Фельдшерська школа підпорядковувалася відомству Міністерства внутрішніх справ. За статутом від 24 липня 1913 р. вона була реорганізована із трикласної в чотирьокласну для фельдшерів та із чотирьох в п'ятикласну для фельдшерниць-акушерок.

Школа утримувалася за рахунок сум, які асигнували щорічно губернські земські збори в сумі 11800 руб. і за рахунок процентів від

капіталу в 3000 руб., який жертвували селяни першої мирської ділянки в Дубнівському повіті [10, 98].

В структурі навчальних закладів, які давали середню освіту окремо слід виділити духовно-навчальні заклади, обсяг наданих знань в яких прирівнювався до середніх навчальних закладів. Зокрема це стосується Волинської православної духовної семінарії як головного навчального закладу Волинської православної єпархії. З 1836 до 1912 р. вона діяла у Кременці після чого була перенесена до Житомира. У губернському центрі Волині функціонувала також і Житомирська римо-католицька духовна семінарія, яка підпорядковувалася Міністерству внутрішніх справ [11, 66].

Волинська губернія виділялась з інших губерній Київського навчального округу помітною відсталістю технічних і ремісничих закладів Міністерства народної освіти, якщо не рахувати ремісничих відділень при початкових сільських училищах. Міських училищ в губернії також було небагато – 14 чоловічих і 14 жіночих і якщо мати на увазі, що на території губернії було лише 34 середніх навчальних закладів, то стає зрозуміла потреба у їхньому розширенні [2, арк. 22].

На межі XIX-XX ст. у розвитку освіти в нашому краї починають проявляти зацікавленість не лише міські власті, а й також Міністерство народної освіти. Про це свідчить детальна переписка інспектора народних училищ по Волинській губернії з Міністерством народної освіти, в якій міститься обговорення проблеми розширення мережі міських, професійних і реальних училищ та нових середніх навчальних закладів на Волині.

При цьому робився наголос на тому, що на першому плані повинно бути відкриття так званих міських училищ для того, щоб була задоволена перша і насущна потреба даної місцевості в загальній і найбільш доступній для всіх верств населення формі освіти. Лише після задоволення цієї потреби Міністерство вважало за доцільне обговорювати питання про відкриття нових середніх навчальних закладів (гімназій чи реальних училищ).

В процесі формування мережі середніх навчальних закладів, чоловічих та жіночих гімназій та прогімназій, реальних училищ важливо було з'ясувати в якій мірі місцеві земські та міські товариства і приватні (станові) заклади могли б надати допомогу урядові через виділення необхідних земельних наділів з одночасними асигнуваннями на будівництво і на оснащення училищ, а також наскільки вони були готові до щорічного асигнуваннями та утримання цих навчальних закладів. За рівних умов набагато легше могли бути задоволені прохання про відкриття навчальних закладів в тих місцевостях, де міські і земські товариства чи приватні (станові) заклади висловлювали готовність своїми пожертвуваннями підтримати ініціативу уряду у відкритті нових навчальних закладів.

Відкриття середніх навчальних закладів передбачалося, зокрема, у великих містах Луцького повіту. Наприклад, в Рожищах планувалося перетворити двокласне сільське училище в чотирикласне міське і відкрити при ньому ковальсько-слюсарну навчальну майстерню, в Торчині і Чорториську – римарно-шевську навчальну майстерню, в Колках – слюсарно-ковальську навчальну майстерню теслів і стельмахів, в Брежниці – черепично-цегляну навчальну майстерню. Фактично місцева влада дбала не стільки про розвиток мережі початкових і середніх навчальних закладів скільки про відкриття професійних шкіл на базі навчально-ремісничих майстерень.

Проте, станом на 1900 р. у Волинській губернії налічувалося лише 10 гімназій, у тому числі 5 приватних, 2 духовні семінарії, реальне училище і фельдшерська школа. У всіх середніх навчальних закладах налічувалося 1738 учнів [8, 34]. В результаті спільних зусиль державних органів і органів місцевого управління в 1906-1907 рр. у Волинській губернії були відкриті і реорганізовані такі навчальні заклади: дві чоловічі гімназії (державна – у Володимирі-Волинському, міська з правами державної – у Дубно), жіноча міська гімназія (в м. Овручі), два реальних училища в Новоград-Волинському і Ковелі, було надано статус урядової гімназії першому приватному навчальному закладу першого розряду в Старокостянтиніві і реорганізовано приватний навчальний заклад першого розряду імені Реколо. Планувалося відкрити 24 нових міських чотирикласних училища, з яких 20 повинні були мати жіночі відділення.

Разом з проектуванням нових загальноосвітніх закладів передбачалося і розширення мережі професійної освіти (сюди входили середні і нижчі професійні навчальні заклади). Міністерство народної освіти 26 листопада 1911 року зобов'язалося надавати міській владі постійну допомогу для запровадження загального навчання. Копія такого зобов'язання була надіслана і в Луцьку міську управу [4, арк. 40].

Однак попри всі зусилля до 1914 р. у трьох з дванадцяти повітових міст Волинської губернії так і не було відкрито ні чоловічої ні жіночої гімназії.

Загалом формування та розвиток системи середньої освіти на Волині у XIX – на початку XX ст. підвищували рівень та якість освіченості населення краю сприяли пожевлению культурного життя. Але діючі на той час навчальні заклади не могли задовільними потреби у навчанні широких мас населення губернії. Кількість середніх навчальних закладів була недостатньою і фінансувалися вони значно нижче від необхідних потреб. Це приводило до того, що загалом рівень освітніх закладів на Волині, які давали своїм учням середню освіту був нижчим, ніж у інших губерніях. Незважаючи на серйозні зміни, що були внесені в програми навчання

гімназій і реальних училищ на початку ХХ ст. негативні риси стану середньої освіти на Волині так і не були остаточно подолані.

Література

1. Батюшков П.Н. Волинь. Исторический судьбы Юго-Западного края/ П.Н.Батюшков. – СПб.: Типография Товарищества «Общественная польза», 1888. – 404 с.
2. Державний архів Волинської області (Держархів Волин. обл.) – Ф.3. – Оп. 1. – Спр. 821. – Арк. 22.
3. Державний архів Волинської області (Держархів Волин. обл.) – Ф.3. – Оп. 1. – Спр. 821. – Арк. 357.
4. Державний архів Волинської області (Держархів Волин. обл.) – Ф.3. – Оп. 1. – Спр. 821. – Арк. 40.
5. Державний архів Волинської області (Держархів Волин. обл.) – Ф.363. – Оп. 1. – Спр. 372. – Арк. 519.
6. Доклады Волинскому губернскому земскому собранию. По училищному отделу. № 24. – Житомир, 1913.
7. Єршова Л. Жіноча освіта на Волині до 1831 р./ Л.Єршова// Актуальні проблеми історії і літератури Волині та Київщини. – Житомир – 1999. – С. 139-156.
8. Історія Волині. З найдавніших часів до наших днів. – Львів: В-во при Львів. держ. у-ті видавничого об'єднання «Вища школа», 1988. – 239 с.
9. Лящук І. Волинські гімназії та відродження української культури/ І.Лящук// Минуле і сучасне Волині: Проблеми джерелознавства. – Луцьк, 1994. – С. 48-54.
10. Обзорение Волинской губернии за 1906 год. – Житомир, 1907; Обзорение Волинской губернии за 1913 год. – Житомир, 1914.
11. Прищепя О. Середні навчальні заклади Волинської губернії у міському культурно-освітньому просторі (друга половина ХІХ – початок ХХ ст./ О.Прищепя// Освіта і культура Волині: історія та сучасність. Науковий збірник. Матеріали регіональної наукової конференції, присвяченої 450-річчю Пересопницького Євангелія та 20-річчю незалежності України, м. Луцьк, 20 травня 2011 року. – Луцьк, 2011. – С. 58-68.
12. Сесак І.В. Жіночі гімназії і прогімназії Волині на початку ХХ століття/І.Сесак// Велика Волинь: минуле і сучасне. – Хмельницький, 1994. – С. 322-327.
13. Шандра В.С. Розвиток освіти у Волинській губернії ХІХ – початку ХХ ст./В.С.Шандра// Минуле і сучасне Волині. Тези ІV Волинської історико-красназвочої конференції. – Луцьк, 1990. 72-75.

Разиграєв Олег Володимирович
м. Луцьк

ОСВІТНЄ ПИТАННЯ В КОРПУСІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІЦІЇ ВОЛИНСЬКОГО ВОЄВОДСТВА: ПЕРША ПОЛОВИНА 1920-Х років

Однією з недостатньо вивчених проблем новітньої історії України та Польщі є організація та діяльність польської державної поліції на теренах Західної Волині, що у 1921–1939 роках становили Волинське воєводство Другої Речі Посполитої. Функціонування польської поліції у західноволинському регіоні виступало предметом наукових зацікавлень здебільшого серед польських істориків. Вітчизняна історіографія зверталась до окресленої тематики переважно в контексті боротьби поліції з комуністичною активністю та українським національним рухом у міжвоєнний період.

Метою запропонованої статті є спроба висвітлення освітнього питання в корпусі державної поліції Волинського воєводства в „дотравневий період”.

Польська державна поліція була утворена відповідно до закону сейму Другої Речі Посполитої від 24 липня 1919 року й становила державний озброєний орган виконавчої влади, призначений для охорони безпеки існуючого порядку [1, s. 635–641]. Її територіальна організація відповідала адміністративному поділу держави. Відповідно, під керівництвом Головного управління державної поліції функціонували окружні (з 1924 року – воєводські) управління, повітові управління, комісаріати та дільниці (постерунки). Внутрішня структура поліції охоплювала три корпуси: загальний, кримінальний та політичний. Так, в першій половині 1920-х років під керівництвом Волинського воєводського управління державної поліції діяльність провадило 9–10 повітових управлінь, 5–8 комісаріатів, 143–210 дільниць, підрозділи слідчої та політичної поліції.

Ефективне виконання поліцейськими своїх професійних обов'язків значною мірою залежало від рівня освіти правоохоронного корпусу. Система поліцейської освіти Другої Речі Посполитої була закладена статтею № 32 закону „Про державну поліцію” від 24 липня 1919 року, де йшлося про створення шкіл для постерункових та пшодовників при окружних управліннях державної поліції. Закон зобов'язував окружних керівників поліції організувати спеціальні курси для службовців слідчої служби (кримінальної поліції). Внутрішня організація та програми навчання встановлювались відповідними інструкціями і розпорядженнями Міністерства внутрішніх справ (МВС) [1, s. 639; 2, арк. 1].